

Ammatillisista perustutkinnoista työelämään – Arviointi työllistymisen tukemisesta sekä urasuunnittelu- ja työelämävalmiuksista

Sammandrag

Från yrkesinriktade grundexamina till arbetslivet – Utvärdering av stöd för sysselsättning samt karriärplanerings- och arbetslivsfärdigheter

I utvärderingen producerades information om nuläget för sysselsättningen efter yrkesutbildning och om hur sysselsättningen kan stödjas inom utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen. Dessutom identifierades i utvärderingen god praxis nationellt och internationellt. Utvärderingen genomfördes åren 2024–2026. I den första fasen granskades nuläget för sysselsättningen genom en statistisk översikt över sysselsättning, arbetslöshet och annan placering bland personer som avlagt en examen inom yrkesutbildningen under olika år. Resultaten av översikten rapporterades våren 2024 (Hievanen m.fl. 2024).

I utvärderingens andra fas riktades granskningen mot yrkesinriktade grundexamina samt de faktorer och den praxis som kan stödja och främja studerandes övergång till arbetslivet och sysselsättning. För denna fas tillsattes en nationell utvärderingsgrupp samt en internationell expertpanel. Utvärderingsgruppen granskade prognostisering av arbetslivets kompetens- och arbetskraftsbehov, hur väl utbildningen motsvarar arbetslivets behov samt stödet för studerandes arbetslivsfärdigheter och sysselsättningsmöjligheter. Utvärderingsinformation samlades in från utbildningsanordnare, undervisnings- och handledningspersonal, personer som avlagt yrkesinriktad grundexamen samt arbetsgivare. Den internationella expertpanelen granskade i sin tur den finländska utbildningen som leder till yrkesinriktad grundexamen i en internationell referensram och lyfte fram exempel från andra länder för att främja sysselsättningen. Resultaten av panelens arbete har publicerats i en separat rapport (Jørgensen m.fl. 2026). I denna rapport presenteras utvärderingsresultat, slutsatser och utvecklingsrekommendationer som grundar sig på den nationella utvärderingsgruppens arbete.

Enligt utvärderingsresultaten genomför utbildningsanordnarna **prognostisering av arbetslivets kompetensbehov med** hjälp av olika informationskällor, och samarbetet med arbetslivet är på många håll tätt. En del anordnare saknar dock ett etablerat arbetssätt för att skaffa information om lokala arbetsgivares kompetensbehov. Det finns också utvecklingsbehov när det gäller en mer systematisk prognostisering, sammanställning och analys av information, arbetsfördelning

och ansvar samt utnyttjande av prognostiseringsinformation i planeringen av utbildningsutbudet, undervisningen och handledningen.

Arbetsgivarna bedömer i huvudsak samarbetet med utbildningsanordnarna som fungerande, men det finns utvecklingsbehov i fråga om hur utbildningsutbudet motsvarar arbetsgivarnas behov samt tillgången på yrkesutbildade arbetstagare. Utifrån utvärderingen behöver prognostiseringen stärkas och kopplas tätare än i dag till planeringen av utbildningsutbudet och till beslutsfattandet. Utbildningsutbudet behöver i högre grad riktas till branscher och yrken som leder till sysselsättning. Utbildningsanordnarna, arbetsgivarna, sysselsättningstjänsterna och andra aktörer i regionen behöver aktivt delta i regionala strukturer för dialog och samarbete samt gemensamt ta ansvar för att utbildningsutbudet och tjänsterna planeras och riktas utifrån regionens behov. På nationell nivå behöver man säkerställa en tillräcklig, aktuell och lättillgänglig kunskapsbas för prognostisering samt utveckla prognostiseringen så att den stöder samordningen av nationella och regionala utbildnings- och kompetensbehov.

I utvärderingen granskades också **stödet för studerandes arbetslivsfärdigheter och sysselsättningsmöjligheter** samt hur handledningen och stödet fungerar. Enligt resultaten har majoriteten av utbildningsanordnarna en dokumenterad verksamhetsmodell för att stödja studerandes karriärplanering och sysselsättning, men en del saknar en sådan. Studerande har tillgång till handledning och stöd som främjar sysselsättningen, men det finns utvecklingsbehov i fråga om handledningens innehåll, tidpunkter och praxis. Karriärhandledningen ska bilda en planmässig helhet under hela studietiden, och ansvaren och arbetsfördelningen mellan olika aktörer behöver definieras tydligare än i dag. Kontinuiteten i handledningen behöver stärkas i övergångsskedet vid examen i samarbete med sysselsättningstjänsterna, Navigatorerna och andra motsvarande aktörer. Varje studerande behöver garanteras tillräckligt stöd i jobbsökning och övergång till arbetslivet.

Nätverkande och kontakter till arbetslivet under studierna främjar sysselsättningen. Många studerande som avlägger grundexamen saknar tidigare arbetserfarenhet och kontakter till arbetslivet. Utbildningsanordnarna behöver erbjuda de studerande allt fler möjligheter att bekanta sig med arbetslivet med låg tröskel redan i början av studierna. Lärande i arbetslivet är för de studerande en central språngbräda till arbetslivet, men det behövs fler lämpliga platser för utbildningsavtal och läroavtal. Dessutom behöver modellerna för genomförande av läroavtal utvecklas så att de oftare än i dag också lämpar sig för unga. Detta förutsätter en tät dialog och ett nära samarbete mellan utbildningsanordnare, arbetsgivare, arbetsmarknadsorganisationer och utbildningsförvaltningen för att lösa de faktorer som begränsar spridningen av läroavtalsutbildning för unga. Också arbetsgivarna behöver uppmuntras att modigare än i dag utnyttja läroavtal som en del av rekrytering och utbildning av arbetskraft.

När det gäller **färdigheter som anknyter till karriärplanering och övergång till arbetslivet** upplevde de som avlagt grundexamen att de under utbildningen bäst hade lärt sig att agera enligt arbetslivets spelregler och krav, att identifiera sina egna styrkor och utvecklingsbehov samt att främja sin egen studie- och arbetsförmåga. Det finns dock utvecklingsbehov i färdigheter som gäller att skaffa information om arbetsmarknaden och yrken, att reflektera över olika arbets- och sysselsättningsalternativ, att förstå förändringar i arbetslivet samt att nätverka. En del studerande behöver starkare och mer målmedvetet riktat stöd. Studerandes olika behov i

utvecklingen av färdigheter i karriärplanering och sysselsättning behöver identifieras och beaktas bättre än i dag. När dessa färdigheter stärks är det viktigt att utöver läroanstaltens egen kompetens också utnyttja samarbete med andra aktörer. När grunderna för grundexamina utvecklas behöver man dessutom tillsammans med olika aktörer bedöma hur färdigheter i karriärplanering och sysselsättning kan stärkas i examensgrunderna och i utbildningen.

Arbetsgivarna bedömde i huvudsak den **grundläggande yrkesskickligheten** hos de unga nyutexaminerade som de anställt efter yrkesinriktad grundexamen som god eller måttlig. De allmänna arbetslivsfärdigheterna bedömdes vara något svagare än den **grundläggande yrkesskickligheten**. De ungas styrkor ansågs bland annat vara förmågan att tillägna sig nya saker, sociala färdigheter och förmågan att ta emot respons. Utvecklingsbehov sågs särskilt i tidshantering, arbets säkerhet, stresstålighet, entreprenörsanda samt initiativförmåga och självständigt arbete. De som avlagt examen bedömde själva att tidshantering, stresstålighet och entreprenörsandan hade utvecklats sämre än andra färdigheter under utbildningen. Utvecklingen av dessa färdigheter behöver stärkas målmedvetet och konsekvent under hela studietiden, både i läroanstalten och i samband med lärande och handledning på arbetsplatser.

Inom yrkesutbildningen finns tills vidare ingen **nationell kvalitativ karriäruppföljning**. Registeruppgifter ger en allmän bild av de utexaminerades placering, men producerar inte information om sysselsättningens kvalitet, hur kompetensen motsvarar arbetslivets behov eller de faktorer som påverkar övergången till arbetslivet och fortsatta studier. Utifrån utvärderingen behövs en systematisk nationell karriäruppföljning inom yrkesutbildningen för att komplettera den nuvarande kunskapsbasen samt stödja utvecklingen av utbildningen, beslutsfattandet och främjandet av de utexaminerades sysselsättning.